

3. Васильчук А.Л. Система інформаційно-енергетичних каналів тонкоматеріальних тіл людини. // Здоровий спосіб життя: Зб. наук. ст. / Ред. – доц. Ю.М.Панишко. –Л.:»ГП Бодлак», 2006. Вип.13. – С. 8 – 18.

Ю.В. ВІНТЮК

**ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ АВТОМАТИЗОВАНОЇ
ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ**
(з врахуванням стану здоров'я респондентів)

В статті розглянуто можливості застосування Автоматизованої профорієнтаційної системи при роботі з особами, що стоять перед проблемою вибору професії, у т.ч. з тими, які мають низький рівень розвитку професійної самосвідомості. Запропоновані заходи мають на меті формування показників професійного самовизначення оптантів і перевірені багаторічною практикою профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх закладах.

В статье рассмотрены возможности применения Автоматизированной профориентационной системы при работе с лицами, которые стоят перед проблемой выбора профессии, в т.ч. с теми, что имеют низкий уровень развития профессионального самосознания. Предложенные мероприятия имеют целью формирования показателей профессионального самоопределения оптантов и проверены многолетней практикой профориентационной работы в общеобразовательных заведениях.

The possibilities of application of the Automated proforiented system are considered during work with persons that stand before the problem of choice of profession, including those which have the low level of development of professional consciousness in the article. The offered measures have an object of forming of indexes of professional self-determination of optants and the proforiented works tested by long-term practice in different secondary establishments.

Діагностика стану здоров'я, як і надання знань про нього, є необхідними не лише при відборі у спортивні секції, групи для занять фізичною культурою чи оздоровчі групи. Не менш важливими такі знання є при виборі сфери майбутньої професійної діяльності. Адже, як і спортивно-фізкультурна, професійна діяльність є одним з різновидів свідомої, продуктивної активності людини, а тому потребує певного рівня енергозатрат, розумових та психічних зусиль. Відповідно, для прогнозування успішності діяльності необхідні об'єктивні дані про наявні ресурси, на які можна розраховувати в процесі допрофесійної підготовки і подальшої професійної адаптації. Такими ресурсами людини є рівень її здоров'я, за всіма складовими, відповідно до сучасних уявлень про нього [8].

Дане завдання є важливим не тільки для педагогів і тренерів. Так, одним з актуальних аспектів роботи соціальних служб є працевлаштування осіб, які не можуть самостійно забезпечувати себе і свою сім'ю через відсутність постійного заробітку, тобто роботи, яка б відповідала їхнім запитам і можливостям. Труднощі у вирішенні цього завдання виникають через те, що такі люди часто не мають необхідної освіти або професійної підготовки. Навіть у випадку наявності можливості скерування таких осіб для набуття потрібної освіти чи проходження професійної підготовки, вони нерідко не знають, яким фахом хотіли б оволодіти. Але і ті з наших громадян, хто має роботу, часто незадоволені нею і хотіли б змінити її на іншу. Про особливу гостроту цієї проблеми в нашій країні у даний час свідчать результати недавнього дослідження, проведеного компанією Kelly Services [10].

Про недоліки сучасної системи професійної орієнтації, зокрема, в загальноосвітніх закладах, неодноразово повідомлялося в результатах відповідних досліджень ([1], [2], [3] та ін.). Вони зумовлені тим, що учні (як і інші претенденти на вибір професії) не знають вимог, які висуває до них професія, яку вони бажають обрати, ані власних внутрішніх можливостей щодо оволодіння певною сферою діяльності. Їхні уявлення про доцільність вибору певного фаху часто незрілі і нестійкі; як показує досвід профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх закладах, значна частина учнів шкіл навіть при завершенні навчання ще не визначилася із вибором майбутньої професії. Аналогічні труднощі зустрічають і ті, хто з якихось причин не може працевлаштуватися за фахом після здобуття освіти або втрати роботи.

Особливо гостро постає дана проблема при організації роботи з дітьми, що проживають у

неблагополучних сім'ях. Діти з таких сімей, як правило, належать до контингенту учнів, у яких показники професійної самосвідомості не сформовані на рівні, необхідному для адекватного вибору майбутньої професії [1], [2], [6]. Сучасні методи професійної орієнтації, професійної діагностики, зокрема, надають широкі можливості для вирішення подібних завдань. У даній статті продовжено виклад положень, наведених у попередній статті на дану тематику [9], а також продовжено виклад результатів попереднього дослідження.

Мета дослідження: розгляд можливостей формування показників професійного самовизначення осіб, що стоять перед проблемою вибору професії, з застосуванням сучасних діагностичних і педагогічних технологій. Як відзначалося, особливістю використаного підходу є врахування стану здоров'я осіб, що стоять перед проблемою вибору професії, тобто дана профорієнтаційна система має валеологічне спрямування.

Оскільки найбільшу потребу в підготовці до вибору професії мають учні загальноосвітніх шкіл, і найширше професійна орієнтація проводиться саме у школах, доцільно розпочати виклад із висвітлення саме даного аспекту проблеми. В інших умовах теж можливе застосування сучасних профорієнтаційних технологій, про які йдеться у даному дослідженні, проте в такому випадку їхнє використання буде мати свою специфіку.

Для вирішення практичних завдань професійної орієнтації школярів використовуються психодіагностичні методики, які дають змогу визначити сформованість професійно значущих якостей особистості, що впливають на вибір професійної діяльності і обумовлюють її успішність [7], [9]. Для визначення сфери оптимального прикладання зусиль учневі передусім необхідно пройти тестування за наступними методиками: опитувальник мотивації вибору професії, опитувальник пізнавальних інтересів, тест на виявлення професійних схильностей і тест темпераменту. Вказані методики об'єднані в єдиний блок, і пропонуються школярам у вигляді завдань на бланку; технологією передбачено комп'ютерну обробку результатів тестування та інтерпретацію отриманих даних. Всі необхідні коментарі і пояснення учень може отримати від фахівця з профорієнтації, який проводить діагностичне обстеження.

Як показує досвід тривалого застосування вказаної технології, отриманих даних не завжди достатньо для того, щоб констатувати, наскільки вдалим є зроблений вибір професії (якщо вона була вказана), або яка професія найкраще підходить опитанту, виходячи з наявних у нього індивідуально-психологічних особливостей (якщо професію ще не обрано). Нерідко така ситуація виникає через те, що при наявності належної мотивації, інтересів і схильностей до певної діяльності, а також сприятливих індивідуально-психологічних особливостей у школяра – не можна аргументовано вказати, на якому рівні варто освоювати певну діяльність. Наприклад, опитант показує наявність інтересу до медицини, має необхідні для даної діяльності схильності, внутрішню мотивацію до її освоєння і сприятливі індивідуальні особливості. Але з наявних даних не можна сказати, чи йому варто оволодіти фахом фельдшера (або медичної сестри), чи професією лікаря, чи варто поставити за мету стати науковим працівником у даній галузі. Тому для конкретизації даного питання, до передбачених у процедурі діагностичного обстеження методик необхідно додати тест на визначення рівня розумових здібностей, і використовувати його в комплексі з попередніми щоразу, коли виникає подібна необхідність.

Але в ряді випадків і такий набір методик не дозволяє оптимально вирішувати завдання, пов'язані з професійним самовизначенням старшокласників. Адже нерідко школярі вказують, що вони бажають обрати професії, які пов'язані безпосередньо з творчою діяльністю, наприклад: архітектор, модельєр, дизайнер, художник, літератор та ін. Крім цього, творчий компонент відіграє важливу роль і в ряді інших інтелектуальних професій: інженер, менеджер, журналіст, науковець та ін. У зв'язку з цим, крім названих методик, доцільно застосовувати тест на визначення креативності – схильності до творчих видів діяльності, а також методика, яка дає змогу виявити нестандартні прояви поведінки особистості.

Таким чином, сфери, пов'язані з інтелектуальною діяльністю, виявляються охопленими достатньо повно. Проте цього аж ніяк не можна сказати про широкий спектр робітничих професій. Якщо школярі обирають діяльність, яка вимагає значних затрат фізичних зусиль, вказані методики не дають змоги оцінити, чи зможе опитант успішно оволодіти нею, враховуючи наявний у нього рівень фізичної працездатності. Дана обставина спонукала до проведення спеціальних досліджень, що мали за мету вирішення вказаного аспекту проблеми професійної орієнтації школярів [4], [5]. У результаті ретельного вивчення даної проблеми, серії консультацій із фахівцями, було запропоновано комплекс методик, придатних для діагностики показників, що характеризують функціональний стан різних систем організму. На підставі цих показників можна оцінити стан фізичного здоров'я людини,

який зумовлює рівень її фізичної працездатності. Використання такого блоку методик дозволяє виявляти рівень енергозатрат, доступний для даного індивіда і, виходячи з цього, визначити клас професій, які він здатний виконувати без шкоди для власного організму.

Крім цього, практично будь-яка діяльність є сумісною, тобто відбувається в соціальному середовищі і передбачає встановлення ефективної взаємодії з іншими її учасниками. Тому подальший пошук розширення можливостей врахування факторів, що впливають на успішність професійної діяльності, був спрямований на виявлення тих особистісних особливостей, що сприяють (або заважають) адаптації до соціального середовища. Як таку методику було використано тест для дослідження рівня психопатизації особистості (Factor Personality Inquiry) А.А. Крилова, який використовувався разом зі шкалою депресії.

Проте і після цього, в ряді випадків, коли школярі бажають обрати професії соціальної сфери: психолог, вчитель, соціальний працівник, тренер та ін., – теж виникають труднощі з прогнозуванням успішності діяльності, оскільки при цьому потрібно враховувати відповідні якості особистості, що обумовлюють успішність діяльності саме в соціальній сфері. Тому блок профорієнтаційних діагностичних методик необхідно доповнити спеціально підібраними тестами, які дають змогу виявити саме такі якості. На цьому формування блоку методик, необхідних і достатніх для проведення профорієнтаційної роботи, можна завершити. У результаті реалізації такого підходу, ситуації, коли можливості запропонованого комплексу діагностичних методик не дають змоги достатньо повно оцінити відповідність професійних домагань наявним внутрішнім можливостям школярів, зведено до рідких поодиноких випадків, які потребують окремого розгляду.

Після завершення всіх етапів психодіагностики учні послідовно проходять етапи формування професійної самосвідомості [7], [9]. Структурна схема всіх елементів профорієнтаційної роботи зображена на Рис. 1.

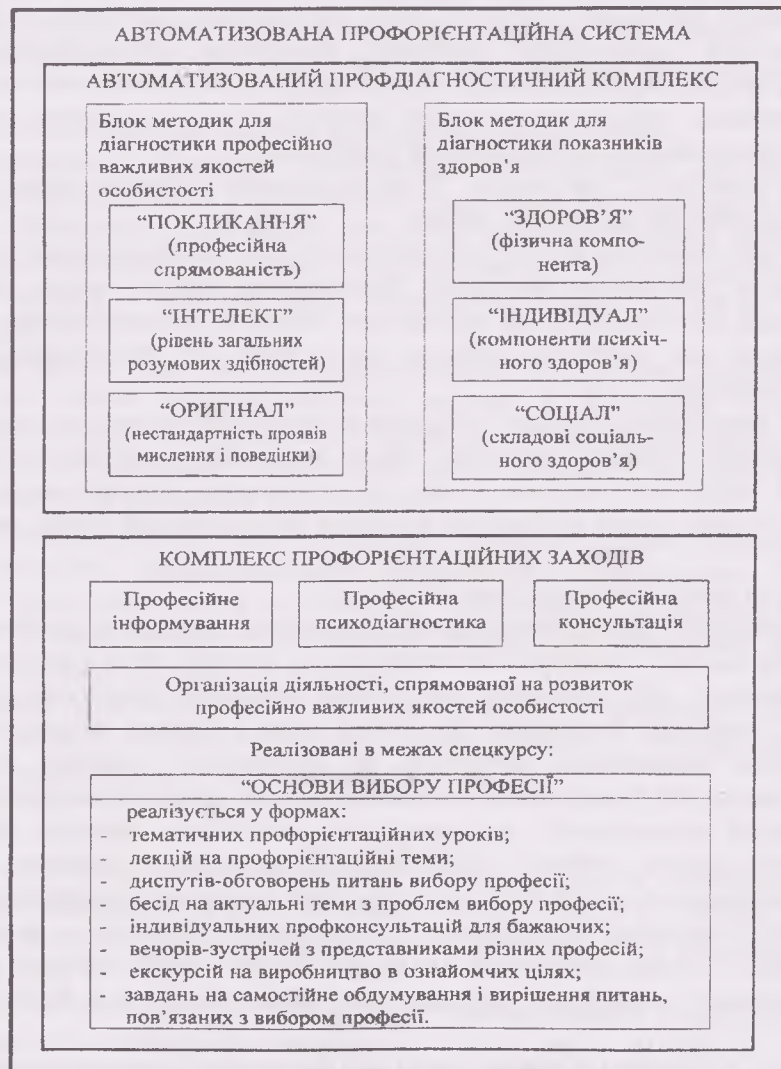

Рис. 1. Структурна схема Автоматизованої профорієнтаційної системи.

Як відзначалося у попередньому викладі, Автоматизований профдіагностичний комплекс (АПК), і комплекс профорієнтаційних заходів утворюють єдину Автоматизовану профорієнтаційну систему (АПС), призначену для вирішення широкого кола завдань, пов'язаних з професійним самовизначенням школярів. Опис складових елементів АПК і АПС було наведено у попередній публікації на дану тему [9].

Загальноосвітні навчальні заклади мають необхідні умови, які потрібні для впровадження профорієнтаційної роботи. За наявності фахівця з професійної орієнтації (або, принаймні, вчителя психології) і наявності комп'ютера в будь-якому навчальному закладі можна налагодити професійну орієнтацію учнів із застосуванням АПС. При застосуванні системи в інших умовах зустрічаються певні труднощі, в першу чергу з проведенням профорієнтаційних заходів. У таких випадках для осіб, які мають намір змінити сферу професійної діяльності, доцільно влаштовувати спеціальні профорієнтаційні курси, програма яких передбачає проведення необхідних заходів, передбачених програмою спецкурсу "Основи вибору професії" [9].

Діагностику за допомогою запропонованих методик доцільно проводити на початку профорієнтаційних заходів, а також повторно, відразу ж після їхнього завершення. В таких випадках буде виявлено динаміку показників професійного самовизначення опитант; при цьому можна зафіксувати як зміну професійних намірів, так і їхню стійкість. В умовах загальноосвітньої середньої школи діагностування за допомогою АПК доцільно проводити на початку навчання у 10 класі. Після цього, протягом 2-х років, тобто під час навчання у 10 і 11 класах необхідно проводити запропоновані профорієнтаційні заходи.

Особливістю запропонованих заходів є те, що при їхньому проведенні учням надаються знання про здоров'я людини, його складові, вимоги професійної діяльності до здоров'я тощо. Повторне діагностування необхідно провести перед завершенням навчання у 11 класі. Проведені дослідження дозволяють зафіксувати динаміку показників професійного самовизначення старшокласників, що свідчить про формування їхньої професійної самосвідомості, тобто підвищення готовності до самостійного, усвідомленого вибору професії [3; 6; 7]; а відтак і вирішення завдання оптимізації процесу професійного самовизначення учнів шкіл.

При розробці технології "Покликання" було застосовано алгоритм оцінки успішності вибору професії, який було реалізовано наступним чином:

- в програму для обрахунку результатів тестування було закладено професіограми понад 300 професій (розроблені в Дослідницькому центрі Міністерства освіти і науки при Національному університеті "Львівська політехніка"), які найчастіше обирають старшокласники в даний час – у вигляді кількості балів, які необхідно набрати за тестами, що виконувалися, для успішного оволодіння даною професією;

- у результаті тестування за даними методиками виявлялися наявні у респондента професійно важливі якості особистості, отримані результати в балах вносилися у комп'ютерну базу даних;

- отримані в результаті тестування дані порівнювалися з наявними у професіограмі за обраною професією; ступінь їхньої розбіжності визначав прогнозований рівень оволодіння бажаною професією.

При цьому було використано наступну шкалу:

- при відповідності всіх діагностованих показників вимогам професії, що вказані у професіограмі – "вибір вдалий"; такий вердикт виносився у випадку, коли у респондента були наявні всі необхідні компоненти для успішного оволодіння бажаною професією: внутрішні мотиви, відповідні інтереси, виражені схильності до занять нею і бажані індивідуально-психологічні особливості. Програма здійснювала обрахунок за 100-бальною шкалою, в даному випадку констатувалася близька до 100 % відповідність наявних якостей професійним вимогам;

- при відносній відповідності діагностованих показників вимогам професії, в резюме констатувалося: "вибір досить добрий"; такий вердикт виносився у випадку, коли вираженість наявних показників складала не менше 80 % від необхідних, вказаних у професіограмі;

- при наявності часткової відповідності діагностованих показників вимогам професії, що вказані у професіограмі – "вибір допустимий, але не найкращий"; такий висновок робився у випадку, коли вираженість наявних показників складала не менше 60 % від необхідних, вказаних у професіограмі;

- при наявності недостатньої відповідності діагностованих показників вимогам професії, що вказані у професіограмі – "вибір невдалий"; такий вердикт виносився у випадку, коли вираженість наявних показників складала від 20 до 40 % від необхідних, вказаних у професіограмі;

- при повній відсутності відповідності діагностованих показників вимогам професії, що

вказані у професіограмі – “вибір недопустимий”; такий вердикт виносився у випадку, коли вираженість наявних показників складала менше 20 % від необхідних, вказаних у професіограмі. Цим констатовалося, що у респондента відсутні практично всі необхідні компоненти для успішного оволодіння бажаною професією: внутрішні мотиви, відповідні інтереси, виражені схильності до занять нею і сприятливі індивідуально-психологічні особливості.

Результат успішності вибору видавався респонденту за 5-бальною шкалою. При проведенні аналогії з шкалою оцінок, що була прийнята раніше у загальноосвітніх школах, дана оцінка успішності вибору наближено відповідає:

- а) “Вибір вдалий” – “5” (відмінно);
- б) “Вибір досить добрий” – “4” (добре);
- в) “Вибір допустимий, але не найкращий” – “3” (задовільно);
- г) “Вибір невдалий” – “2” (незадовільно);
- д) “Вибір неприпустимий” – “1” (погано).

Оцінка успішності вибору здійснювалася спочатку у напівавтоматичному, а у подальших версіях АПК – в автоматичному режимі. Згодом запропонована процедура оцінки успішності вибору оптанта була поширена на всі використані технології. Реалізація такого підходу відкриває шлях для перетворення АПК – при подальшому вдосконаленні – в експертну систему.

Як показав досвід профорієнтаційної роботи в школах м. Львова, в більшості випадків учні можуть пропустити як певні етапи діагностики, так і декотрі профорієнтаційні заходи, за умови, якщо необхідні показники у них достатньо сформовані. Проте це не стосується дітей з проблемних сімей, які переважно показують низькі показники готовності до здійснення усвідомленого професійного самовизначення. Вони потребують особливо ретельної уваги, пошуку особливого, індивідуального підходу та кропіткої повсякденної праці. В ході проходження запланованих заходів відбувається процес усвідомлення учнями існуючих реалій, що дає змогу зробити обґрунтований вибір майбутньої професії [7].

Проведене дослідження дає підстави зробити наступні висновки.

1. Для налагодження ефективної професійної орієнтації осіб, що мають недостатній для адекватного вибору професії рівень сформованості показників професійної самосвідомості, і стоять перед проблемою здійснення професійного вибору, у профорієнтаційній роботі з ними доцільно застосовувати сучасні технології – бажано з залученням для цього психолога-профорієнтатора з великим досвідом роботи – оскільки вони дозволяють швидко та якісно обстежувати великі контингенти школярів.

2. Особи, які мають низький рівень сформованості показників професійної самосвідомості, повинні пройти всі етапи профорієнтаційної роботи; в результаті проведення комплексу запланованих заходів відбувається формування показників їхнього професійного самовизначення, що передбачає свідомий, обґрунтований і адекватний вибір майбутньої професії, а також формування відчуття відповідальності за здійснення такого вибору.

3. Профорієнтаційна робота з такими людьми, передусім з дітьми з проблемних сімей повинна охоплювати всі складові професіоналізації особистості і формування їхньої професійної самосвідомості, а також охоплювати всі складові майбутнього професійного здоров'я людини. Реалізація науково обґрунтованого, комплексного підходу до вирішення поставлених завдань дозволяє досягнути стійкого позитивного результату.

Загалом, можна констатувати, що система професійної орієнтації осіб, що стоять перед проблемою вибору професії, потребує подальшого вдосконалення, у т.ч. подальшого впровадження у цей процес новітніх комп'ютерних і педагогічних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вінтюк Ю.В.* Особливості професійного самовизначення старшокласників у ринкових умовах // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – № 3. – С. 190-196.
2. *Вінтюк Ю.В.* Суспільна криза і трансформація особистості. // Філософські пошуки. – 1998. – Вип. V-VI. – С. 279-282.
3. *Вінтюк Ю.В.* Оптимізація професійного самовизначення старшокласників у сучасних умовах // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – № 1. – С. 228-235.
4. *Вінтюк Ю. В.* Показники здоров'я як чинники професійного самовизначення в юнацькому віці // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – № 3. – С. 268-276.
5. *Вінтюк Ю. В.* Донозологічний контроль стану здоров'я за допомогою комплексу діагностичних методик // Філософські пошуки. – 1999. – Вип. IX. – С. 86-93.

6. Вінтюк Ю.В. Усвідомлення старшокласниками стану власного здоров'я як умова адекватного професійного самовизначення // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 2. – С. 197-204.

7. Вінтюк Ю. В. Формування професійної самосвідомості старшокласників // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 6. – С. 301-309.

8. Вінтюк Ю. В. Усвідомлення старшокласниками відповідності стану власного здоров'я вимогам майбутньої професії як важлива складова здорового способу життя // Філософські пошуки. – 2003. – Вип. XIV-XV. – С. 357-364.

9. Вінтюк Ю.В. Автоматизована профорієнтаційна система для учнів загальноосвітніх закладів з врахуванням стану здоров'я // Здоровий спосіб життя. – 2008. – № 29. – С. 19-24.

10. Мартиник Б. Шукаю нову роботу: Майже половина українців шкодує про вибір професії // Експрес, 29 травня – 5 червня 2008 р. – № 74 (4014). – С. 3.

Л.І.ГАЛЬКІВ, Л.Т.ШЕВЧУК

РОЛЬ ЗРОСТАННЯ ПОТУЖНОСТІ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ФОРМУВАННІ СУСПІЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ

Досліджено тенденції автотранспортної інфраструктури Львівської області та окреслено перспективи розвитку суміжних видів послуг. Побудовано регресійну модель залежності потерпілих у дорожньо-транспортних пригодах від кількості автотранспортних засобів.

Исследованы тенденции автотранспортной инфраструктуры Львовской области и очерчено перспективы развития смежных видов услуг. Построена регрессионная модель зависимости потерпевших в дорожно-транспортных приключениях от количества автотранспортных средств.

The tendencies of motor transport infrastructure of the Lvov area are explored and the prospects of development of contiguous types of services are certain. The regressive model of dependence of victims in transport catastrophes of the amount of vehicles is built.

Актуальність теми. Різке зростання рівня автомобілізації та потужності транспортної інфраструктури в цілому зумовило збільшення кількості дорожньо-транспортних пригод, які часто закінчуються загибеллю чи каліцтвом людей. Особливо критичною в цьому плані є ситуація у Львівській області, транспортна інфраструктура якої дуже зношена, а дороги є надзвичайно низької якості. Ось чому надзвичайно важливо виявити, яку роль відіграє зростання потужності автотранспортної інфраструктури у формуванні суспільного здоров'я та смертності в регіоні. Саме цій проблемі присвячена дана стаття, що підтверджує важливість та актуальність цієї тематики.

Виклад основного матеріалу. Трансформаційні зміни економіки регіонів зумовлюють пріоритетність розвитку сфери послуг загалом і її транспортної складової зокрема. Транспорт як необхідна умова територіального поділу праці, спеціалізації регіонів, їх комплексного розвитку, не виробляючи продукцію, бере участь у її створенні, забезпечує виробництво сировиною, матеріалами, обладнанням і перевозить готові вироби споживачу. Згідно міжнародних стандартів транспортні підприємства в системі національного рахівництва вважаються такими, що надають послуги і об'єднуються Класифікатором видів економічної діяльності в секцію "Транспорт" (I).

Окремі види транспорту не функціонують ізольовано. Виконуючи спільну функцію, вони формують між собою тісні взаємозв'язки. Внаслідок цього складається транспортна система (територіальне поєднання шляхів сполучення, технічних засобів транспорту і служби перевезень, які об'єднують всі види транспорту і всі ланки транспортного процесу у їх взаємодії). Роботу транспортної системи забезпечує транспортна інфраструктура. Шаблій О.І. відносить до неї мережу транспорту та об'єктів, що її обслуговують [4]. На підставі такого підходу визначено транспортну інфраструктуру як сукупність споруд, системи мережі сполучень усіх видів транспорту, що задовольняють потреби населення та виробництва у перевезеннях пасажирів і вантажів [2]. Вона включає в себе шляхи сполучення, рухомий склад, вантажно-розвантажувальне господарство транспортних та інших підприємств і організацій, які здійснюють навантаження, розвантаження і перевалку вантажів, а також засоби управління і зв'язку, різноманітне технічне обладнання.